

Posudek bakalářské práce

Eliška Michlová: Slovanská slova v rumunštině: porovnání jejich významu v češtině a rumunštině

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií

Předkládaná práce sestává ze tří hlavních oddílů: v prvním řešitelka předem vymezuje postavení rumunštiny v rámci románských jazyků, následně pak podává stručný nástin jazykové situace na území někdejší Dácie po jejím obsazení Římany až do příchodu Slovanů a v kostce charakterizuje přínos dalších etnik, která v průběhu věků rumunštinu ovlivnily.

Ve druhém, kratinkém oddíle přibližuje genealogii slovanských jazyků se zvláštním zřetelem na jazyky jihoslovanské a ze západoslovanských na češtinu a její slovní zásobu.

V části třetí, jež tvoří jádro celé práce, nazvané *Metodologie*, autorka popisuje, na základě jakého klíče pořízený korpus rumunských a českých substantiv uspořádala a k jakým typům změn v sémantickém plánu u sledovaných výrazů docházelo. Vlastní korpus je uspořádán do tří podskupin, z nichž první zahrnuje slova stejného či velmi podobného významu, druhá slova, u nichž došlo k významovému posunu, a třetí výrazy, které se dvěma předchozím nějak vymykají.

Práci doplňuje závěr, rumunské resumé, rejstřík rumunských slov a bibliografie.

Řešitelka při vypracování této bakalářské práce měla na jedné straně usnadněnu úlohu existencí relativně nedávno vydaného *Rumunsko-českého slovníku podobných slov* (Bukurešť 2015), na druhé straně však byla silně znevýhodněna tím, že předmět *Vývoj jazyka* se probírá až na stupni magisterského studia, a právě z toho vyplývá určitý počet nepříliš vhodných či poněkud zavádějících formulací. Nedá se říci, že rumunština vznikla „oddělením od vulgární latiny“ (s. 10), oddělení je jednorázový, v podstatě nevratný jev, zatímco rumunština se z lidové latiny vyvíjela postupně. Konstatování, že rumunština „je zajímavá v tom ohledu, že je po sardštině nejkonzervativnějším dialektem latiny“ (tamtéž), lze brát snad jenom s nadsázkou, metaforicky. Mluvit o standardizaci jazyka „právě díky oněm vojákům, kteří měli na starosti ohlídat správný běh v provincii“ (s. 12), v období tzv. Pax Romana, mi připadá přehnané, vždyť jednotlivé legie pocházely z nejrůznějších částí impéria – na území dnešní Oltenie údajně operovala dokonce legie z někdejší Judeje –, a lidová latina se

v jednotlivých částech říše musela lišit, proto se také pro latinu, jíž se mluvilo na území někdejší Dácie, někdy užívá termínu „karpatsko-dunajská“ nebo „podunajská latina“. Stejně tak neobstojí tvrzení: „Díky tomuto naléhání na integraci obyvatelstva v Dácii se zformoval rumunský národ, který disponoval románsko-dáckou kulturou (s. 12).“ O dokončení etnogeneze rumunského národa a vzniku rumunštiny jako samostatného jazyka lze mluvit až po vstřebání slovanského adstrátu, proto též není možno pro dané období užívat termínu „dáko-rumunské obyvatelstvo“ (14). Ve spojení „Slované nebyli zdaleka jediným kmenem...“ (s. 14) by bylo vhodnější užití výrazu 'etnikem', protože nešlo o jediný kmen. Na písku stojí i závěr: „Slované upřednostňovali používání vlastních slov emotivního charakteru, jelikož jim lépe rozuměli. Proto existuje v rumunštině velice široká škála slov z tohoto okruhu (*dragoste* 'láska', *prieten* 'přítel', *a logodi* 'zasnoubit', *nevastă* 'manželka').“ Situace je patrně mnohem složitější. Tak např. zánik slova *amic* < lat. *amicus* mohl mít i příčinu fonetickou. Rumunští jazykovědci předpokládají, že dané slovo ztratilo počáteční *a* a tak se dospělo ke tvaru *mic*, tím se dostalo do synonymického střetu s adjektivem 'malý' a vyvstala potřeba nahradit je jiným výrazem. Tvrzení, že rumunština zdělila číslovky z latiny (s. 12), platí rovněž jen částečně: tvoření složených číslovek, od 11 počínaje, je poplatné slovanskému vlivu. Nevím, jak řešitelka dospěla k závěru, že „ve 3. – 5. století došlo ke vzniku nových hlásek *ă* a *j*, a to ze semiokluzivních *č*, *g'*, *ț*“ (s. 12), když samohláska *ă* bývá tradičně spojována s odkazem dáko-thráckého substrátu, který má svou protivu v albánském *ë* (k tomu např. Brâncuș, Grigore: *Cercetări asupra fondului traco-dacic al limbii române*, Cluj: Editura Dacia, 2009, s. 111-123). Kategorické tvrzení: „Anglický vliv je ze všech nejnovější a začal se objevovat společně s IT obory na přelomu 20. a 21. století“ také nelze brát za bernou minci, vždyť kupř. termíny *spleen*, *keepsake*, *jocheu* nalezneme už v prozaické tvorbě příslušníka generace roku 1848 Costacha Negruziho, *high-life* u I. L. Caragiala a anglicismy z oblasti bankovníctví, sportu a hudby se začaly v rumunštině hojněji objevovat už po 1. světové válce. Při uvádění příkladů přejímek z jiných jazyků by bylo průkaznější sahat po slovech, která v příslušném jazyce vznikla a nebyla sama přejata odjinud, jak je tomu např. na s. 17, kde se uvádí, že rumunština zdělila ze staroslověnštiny či prabulharštiny kromě jiného výraz *călugăr*, ten ovšem pochází z řeckého *καλόγερος*; podobně rumunské *preot*, z latinského 'presbiterum', z řeckého *πρεσβύτερος*.

Při výčtu románských jazyků v samém začátku práce je patrné, že řešitelka vycházela ze starších prací, poplatných sovětské jazykovědě; dnes už žádný soudný lingvista nemůže uvádět tzv. moldavštinu jako samostatný jazyk, neboť řeka Prut tvoří hranici politickou, nikoli

jazykovou. V případě moldavštiny jde o umělý konstrukt, vytvořený na politickou zakázku po vzniku Moldavské sovětské autonomní republiky na levném břehu Dněstru v rámci Ukrajiny roku 1924 ve snaze besarabské Rumuny odnárodnit (k tomu nejnověji Eugeniu Coșeriu, *Despre așa-zisa „limbă moldovenească*, čas. *Limba română* č. 3, Kišinev 2017) a jeho neblahou ilustrací slovník z roku 1930, *Cuvîntelnicul academic al limbii moldovenești*, obsahující množství uměle vytvořených slov typu *lăbiuți* místo *ghilimele*, *mîncătorie* místo *sufagerie*, *gîtleḡău* místo *cravată*, která jsou smutným dokladem toho, jak lexikografická práce nemá vypadat.

Druhý oddíl je tak kusý, že se dá jen s obtížemi hodnotit, jisté však je, že základní údaje potřebné pro stávající práci, obsahuje. Snad jen jedna připomínka ke s. 21, kde stojí: „Zlatý věk české literatury a období tzv. střední češtiny vrcholí na přelomu 16. a 17. století.“ Jmenovaný „zlatý věk“, tj. veleslavínské či rudolfovské období, bývá vymezen lety 1570 až 1620. Z výše uvedené formulace nepřímou vyplývá, že snad šlo o období podstatně delší.

Nepodstatnější, třetí oddíl bakalářské práce, kde se nejvíc patrný autorčin vklad, je vymezen stranami 23-61 a je i formulačně nejzdařilejší. Řešitelka dokázala z různých oblastí lidské činnosti vybrat skutečně reprezentativní vzorek rumunských substantiv, která nějak rezonují s češtinou, a své závěry patřičně etymologicky podložit. Dovolím si jen několik málo připomínek: možná by stálo za to doplnit, že základní význam výrazu *cârjă* (s. 27) je dnes 'berla'; u hesla *movilă* (s. 35) uvedená souvislost s albánským *magulë* je patrnější v případě rumunského slova *măgură*, jež bývá uváděno jako součást geto-dáckého substrátu; u hesla *rob* (s. 41) je uváděna příbuznost se staroitalským *arbha-*, má být staroindickým; výraz *șleahță*' (s. 41) má i negativní konotace ve významu českého 'cháaska, sebranka', výraz *blană* znamená kromě jiného i české 'fošna'; rumunské *curcă* (s. 51) není označení pro slepici, nýbrž pro krůtu, základní význam slova *podan* - totéž co *clăcaș* nebo *șerb* – zůstává jako v češtině 'poddaný, nevolník', čímž se dostává do jiné skupiny; *șipcă* (s. 56) je sice „označení pro tenké dlouhé kusy dřeva, které se používají v tesařství“, ale proč nepoužít jednoslovného označení, které nám mateřština nabízí, tj. 'lišta, laťka'; u překladu rumunského *vlagă* by bylo na místě doplnit '(životní) síla, míza', neboť nejde o pouhé synonymum rumunských výrazů *forță* či *putere*.

Předkládaná práce je psána vcelku kultivovaným jazykem, prohřešků proti stávající normě není mnoho (nedostatky v interpunkci, nejednotnost v psaní malých a velkých písmen – říše římská x Říše římská, jednoduší x jednodušší, gregizace x grecizace apod.). Další drobné nedostatky vyplývají z chybného překladu z rumunštiny, např. Nízký Dunaj x dolní Dunaj (s. 11), ohýbání sloves x časování sloves (s. 12) či věta: „Jedním ze slovanských prefixů je záporové ne-..., které má *primitivní* hodnotu latinského *in-*. (s. 18), správně „...které má původní hodnotu... Podobných prohřešků se autorka nevyvarovala ani v rumunském résumé: *în principă* místo správného *în principiu*, *fiecărui*

limbi místo *fiecărei limbi*, *cuvinte române* místo *cuvinte românești*, *nume de arme* místo *denumirile armelor* atd.

Přes vyznačené nedostatky považuji předloženou práci za podnětnou a obhajitelnou a doporučuji ji k obhajobě s ohodnocením velmi dobře.

V Křižatkách dne 27. 8. 2017

PhDr. Jiří Našinec